KLASICKÁ HUDBA, JAZZ A WORLD MUSIC / LISTOPAD 2014 / 34 Kč / 2,26 €

HARMONIE

Advokát umění
Pavel Smutný

Pianisté pod ochranou Rudolfa Firkušného

Svět Jany Bouškové

Nebeský banket Jany Semerádové

Juraj Griglák mezi filharmonií a funkem

TIP EDITOR Zelenka – Lamentationes Jeremiae Prophetae

9 771210 808007 11

Pavel Smutný

o filantropii, hudbě a divadle

Dlouho po tzv. Sametové revoluci bylo jaksi společensky nevhodné uvádět v médiích v souvislosti s uměním jména sponzorů, mecenášů, filantropů. I dnes leckde vládne takový „ostych", ale přece jen falešné korektnosti ubývá, takže víme, že například KKCG podporuje Dvořákovu Prahu a Struny podzimu, Česká spořitelna Pražské jaro a festival v Litomyšli, Kooperativa festival v Českém Krumlově. Řada festivalů, orchestrů i divadel založila různě pojmenované kruhy drobných či větších mecenášů. Kromě toho se po republice vytvářejí skupiny byznysmenů, kteří shromažďují peníze na podporu jimi vybraných projektů. Nejviditelnější skupinou je Bohemian Heritage Fund (BHF), jenž stačil za pět let své existence vložit miliony do projektů, které by jinak nespatřily světlo světa – například Mysliveček – Olimpiade, inscenace 1914, výstavy v rámci Smetanovy výtvarné Litomyšle, Světlo! v Muzeu Kampa ad. Duchovním otcem fondu a předsedou jeho správní rady je právník Pavel Smutný. Říká, že „bez kulturního sponzoringu zahyneme. Bez kultury bychom sice mohli existovat i dále, ale už by to nebyla tahle země... Kultura je nezbytná k životu. Vezměte si Prahu, bez kultury nebude nic... Pokud se tu nebude nic dít, Praha pozvolna odumře".

Není náhoda, že BHF má ve štítě tezi: „Národ, který nezná svou historii, původ a kulturu, je jako strom bez kořenů." Tím stromem jsou i mimořádné umělecké osobnosti. Na Granátové hvězdě, kterou BHF oceňuje jejich přínos pro české kulturní dědictví, je vyryt nápis Per artis ad astra (Skrze umění ke hvězdám), coby parafráze na latinské úsloví Per aspera ad astra (Přes překážky ke hvězdám).

Když jsem přijel do 26. patra advokátní kanceláře Císař, Češka, Smutný v City Toweru a díval se za svitu odpoledního slunce na impozantní pohled na historickou Prahu s malým Petřínem a ještě menším Pražským hradem, napadlo mě – „ten člověk se nutně musí dívat na věci, kauzy lidí, institucí a firem s nadhledem a umí řešit problémy". Povídali jsme si o všem možném i nemožném, a kdyby se nemusel jít věnovat izraelskému velvyslanci, diskutovali bychom asi až do pozdních večerních hodin.

Mnozí právníci se intenzivně angažují v umění. Kdosi mi řekl, že jedna mozková hemisféra se věnuje pragmatické advokacii, druhá hudbě. Možná pro vyvážení hodně racionálního povolání je umění zdravou protiváhou – sbírání obrazů, podpora umění a umělců, práce ve správních radách. To vše děláte, ale v míře, která v Česku není běžná. Proč podporujete kulturu? Pokládám to za integrální součást života a práce. Celý život jsem se zajímal o kontext. K mojí právnické specializaci vlastně došlo strašně pozdě. Nejdřív gymnázium, potom práva coby pokračování gymnázia, pak mě zajímala politika a všemožné společenské věci, takže k advokacii jsem se dostal až na počátku 90. let. Advokacie je vlastně povolání, které může být pojato jako běžná, specializovaná aktivita, profese, nebo může být pojato šířeji. Tím, že se advokát umí samostatně pohybovat mezi spoustou společenských vztahů a zájmů, může odborně pomáhat. Nebo nevidí svůj bonus pro společnost v legislativě a v právním prostředí, ale v kultivaci kondice, všeobecném stavu společnosti, v její kultuře. Já se jen pokouším přispívat k nápravě věcí obecných. V nedobré kondici totiž není náš právní řád, ale v některých ohledech společnost. Jak vše vnímám v obecných souvislostech, tak kulturu vnímám šířeji, než je tento pojem prezentován. Tedy jako soubor hodnot lidského chování, převzatých tradic, způsobu koexistence lidí, za tím teprve vidím kulturu coby prostředek nějakého povznesení jednotlivců nebo celých národů a až na posledním místě je její zábavná funkce. Je normální, že lidé mají různé názory a zájmy, ovšem v momentě, kdy mají různou úroveň kulturního chování, vyspělosti, čemuž říkám kulturní rozlišnost, hroutí se vztahy a lidé nemohou spolupracovat!... Prostě jsem normální aktivní advokát, který stejně jako řada kolegů se snaží vytěžit z toho, co vidí kolem sebe, nějaké pozitivní aktivizující činnosti, ale mojí ambicí je přispět k povznesení společnosti jako celku. Třeba někdo vnímá kulturu jinak, ale tak to vidím já.

V roce 2009 jste založil Bohemian Heritage Fund. Už jste se nemohl dívat na stav naší kultury? Ne, ne. Bohemian Heritage Fund nebyl založen na principu protestu nebo kritického názoru. Důvod byl prostý. Je důležité, aby naše země postupně (spíše však rychleji než pomaleji) dobudovávala určité struktury, které normální svobodné společnosti dávno mají a které byly u nás násilně přerušeny jinou koncepcí řízení společnosti. Po gulášovém socialismu došlo k hmotné stratifikaci, lidé se prudce rozdělili do majetkových skupin od těch, kteří mají napjatý rozpočet, což já ze svého mládí dobře pamatuji, až po velice bohaté. Jde mi jen o to, abychom podporovali určitý typ společenského souladu, protože to, co je podstatné na Masarykově odkazu, byla koheze moderní společnosti, to jest třídy proti sobě nestojí a společnost je propustná. S tím souvisí i přesvědčení, že se bohatší a hmotně úspěšnější starají o nějaké veřejné zájmy. Dnes vidíme, že někteří z nich vstupují do politiky a jiní realizují věci, které pokládají za užitečné pro ostatní a dělají je, protože je dělat mohou. A dodal bych imperativ, že když něco dělat můžete, tak to vlastně dělat musíte! Chtěl jsem přimět svoje přátele a známé, lidi, kterých si vážím a kterých je hodně, aby nejen umění pasivně konzumovali, účastnili se krásných divadelních představení, koncertů a následných recepcí, toto vše, co mě naplňuje mírnou nevolností, když je to jen demonstrace peněz a postavení, ale aby udělali také něco pro ostatní. Je to prastará metoda a jsem rád, že se nám to daří. Jinak řečeno generujeme peníze pro dobročinné účely. Podivné slovo „mecenášství" se snažíme tedy nejen rehabilitovat, ale plně rozvíjet jeho kulturní, politickou a společenskou rovinu.

Kde jsou kořeny vaší potřeby vstupovat do zákulisí umění, být filantropem? Určitě v rodině, v mládí. Má to dva aspekty. Zaprvé byl jsem vychován k respektu vůči lidem dobré vůle, hlavy a dobrého srdce. To by ale bylo málo, je to jen jakási morální, poznávací kondice. Po roce 1989 jsem se v podstatě náhodou dostal jako právník do světa opery, když jsem byl požádán, abych vytvořil podmínky pro vznik Kruhu přátel opery Národního divadla, což mi umožnilo pravidelný kontakt s tímto velkým světem ve světě, protože Praha je velevýznamným bodem na kulturní mapě světa. A Národní divadlo a Česká filharmonie jsou součástí tohoto ohromného kulturního odkazu. Tím jsem se dostal mezi lidi, kteří dělají kulturní sponzoring a lobbing v západní Evropě a v Americe. Viděl jsem jejich know-how, účastnil jsem se tam tolika projektů, že mně přišlo líto, že nejsem součástí takových projektů doma. Cítil jsem, že doba nazrála a společnost se kultivuje. (To se projevilo i v takových detailech, jako například že u obchodních večeří a obědů se začalo pít místo piva víno.) Od sportu se lidé dostávají k vážné hudbě a jsme dnes svědky doslova přesunu strategických elit ze stadionů do koncertních sálů a do divadel, jakkoliv nemám nic proti stadionům *(smích)*... Řekl jsem si, že přišel moment, kdy už nebudu mluvit s hluchými a musím zkusit, jestli se mi podaří vytvořit synergicky působící organizaci podpory české kultury. Sehnali jsme prvních pět milionů na výstavu Svoboda – Wilson a tím vše začalo.

Skutečně tolik bohatých lidí přechází ze sportu ke kultuře? Jsem o tom přesvědčen! Nedávno jsem o tom diskutoval s jedním pedagogem AMU, který si posteskl, že se dramaticky snižuje v krajích a okresech počet kruhů přátel hudby. To by vypadalo na katastrofální trend. Já to beru spíše jako vývojovou transformaci. Vše se kolem nás proměňuje, mění se základní parametry. Zanikání starých způsobů péče o kulturu, starých spolků, které se staraly o kulturu v konkrétní lokalitě, shromažďovaly lidi se zájmem o vážnou hudbu, nelze tleskat, je to smutné a jistě to ovlivňuje i generační proměna. Je ale třeba rozlišit dvě skupiny, kterým musí být kultura otevřena: lidé, kteří prostě mají rádi hudbu a divadlo, nemají žádné prostředky navíc, takže po nich nemůžete chtít nějaké finanční výkony, ale chtějí nějak náležet ke konkrétním institucím. To je například Kruh přátel opery Národního divadla, společenství lidí, kteří milují divadlo, rádi tam chodí a občas mají vstupenky se slevou. Těchto lidí možná ubývá, ale je na orchestrech a divadlech, aby si své „přátele a abonenty" trochu hýčkaly, vytvářely pro ně zajímavé podmínky, protože instituce milují svoje vychované publikum, mají rádi, když lidé rozumí jejich práci a ocení ji. Vedle toho se tvoří nové struktury, které před tím neexistovaly, mezi něž patří i Bohemian Heritage Fund, které podporují kulturu finančně. *(Takových spolků je však v řadě míst České republiky celá řada, viz namátkou velmi aktivní podnikatelský klub v Broumově – pozn. LS.)*

Co Pavel Smutný a hudba? Asi jedenáct let jsem se soukromě učil hře na klavír. Dnes hraji výlučně jen doma pro sebe. Je to taková moje soukromá zábava *(smích)*.

Často vás vídávám na koncertech, nicméně mám pocit, že vztah k divadlu, k opeře, máte přímo bazální. Vznikl až prací pro Národní divadlo, kterou jste zmínil, nebo dřív? Určující byla symfonická hudba. Láska k opeře přišla až po třicítce, kdy jsem se stal v Národním divadle jednatelem Kruhu přátel. Tím se mi otevřel svět divadla. Začal jsem chodit na operu a třeba čtyřikrát po sobě jsem viděl Pucciniho Bohému. A pochopil jsem řadu věcí. Opera má samozřejmě veliký vtip, není sice zapotřebí hlubokého vzdělání, ale je natolik rafinovaná, že pro nezasvěcené může být obtížná k pochopení. Opera prostě není zpívaná činohra a je to úplně jiný typ sdělení, velká zkratka. Anna Hostomská mi kdysi řekla, že pořádná opera může mít maximálně dvacet minut souvislého děje... Jak jsem se neustále dotýkal opery, najednou jsem začal vidět skryté smysly. Každá opera, ať tragická nebo komická, je vážnou metaforou nějaké lidské situace. Takové jsou třeba i Hubička nebo Prodaná nevěsta. Když jsem tedy zjistil, že opery k nám vlastně mluví kromě hudby i zvláštním metaforickým jazykem, tak jsem jejímu kouzlu propadl. To se ale stane každému, kdo se s tím setká. Ale chce to určitou zralost a míru vzdělání. Takže nepláču jako jiní nad tím, že prý opera umírá, protože osmnáctiletí chodí radši na diskotéky. Já byl také v osmnácti na diskotéce a bylo by nenormální, kdybych byl v tu dobu v opeře. Náctiletí chodí na diskotéky a zbytek života do divadla *(smích)*. Moji kamarádi, kteří kdysi hrávali v rockových kapelách, jsou dnes znalci Vídeňské státní opery. Tak to na světě je *(smích)*.

Ve vztahu k hudbě se necháváte ovlivnit okolím, nebo věříte jen svému citu? Poznáte, co je dobré a co ne, dobrý obraz, dobré divadlo? Zase musím odpovědět kontextuálně... Plusem stárnutí je zvyšování životní zkušenosti. Ke všemu, co mě kdy obklopovalo, jsem přistupoval se základní pokorou. Takže i do opery jsem přišel velmi pokorně, moc jsem o tom zprvu nepřemýšlel, jen se mi to líbilo a vždy jsem se radši zeptal, co to bylo, co jsem slyšel, proč se stalo to či ono, jestli to bylo dobré, jestli nezpívali falešně, protože nemám absolutní sluch. Líbilo se mi to, ale nevěděl jsem proč a jestli to bylo správně. S růstem vzdělání roste finanční náročnost, protože když jste mladý a nevzdělaný, tak můžete chodit v podstatě na cokoliv a potěší vás to. Takže máte radost idiota, což jsem také prožil *(smích)*. Jak jsem v mládí vše blaženě přijímal, říkal jsem si, že ti, co tomu rozumí, jsou vlastně nešťastní lidé, protože jsou šťastní daleko méně než já, a litoval jsem je, že tak trpí. I dnes jsem laikem, ale rozumím tomu mnohem víc, poznám, na co se ptáte, ale stále o tom s lidmi mluvím. Je nádherné, že speciálně velké, zásadní operní představení v Salcburku, v Paříži a občas i v Praze vede člověka k přemýšlení, ke kladení otázek. A věřte, že je taková komunikace mezi lidmi podobně zábavná jako degustace vína. Tam odhalujete chutě, tady zjišťujete, kdo co v opeře našel, slyšel, viděl.

Jste fanouškem řady pěvců. Mezi nimi i Cecilie Bartoli, jež u nás vzbuzuje nejen euforii, ale i kritiku. Co se vám na ní líbí? Obdivoval jsem ji dávno před tím, než jsme se osobně poznali. V době, kdy byla absolutní zjevení, což je dosud, ale tehdy byla nová a kácely se před ní hudební metropole... Cecilia Bartoli je boží přírodní talent, což ví každý, je to strašně chytrá zpěvačka, která si přesně ukládá úkoly, aby se diamant, který má v hrdle, špatně neobrousil. Dnes je i hudebním teoretikem a badatelem, zároveň velmi bystrá žena, intelektuálka, typově profesorka. Ale v soukromí je to, jako všichni geniální lidé, skvělý, jednoduchý, skromný člověk, normální žena. Pro mě je sumou hudebních a lidských ctností. Když ji slyším, tak okřívám a mám pocit, že všechno je jednoduché. Lidem kolem sebe dává pocit, že i nemožné je možné, a zároveň si svůj talent ohromně užívá. Každé setkání s ní na pódiu je životní zážitek, takže jen hromadíte životní zážitky... Rozumím ale jejím kritikům, které rozčiluje. Cecilie Bartoli je Itálie. Itálie je úžasná v tom, že je to škála od největší rafinovanosti, klasické dokonalosti (nejen v hudbě) až po například lidovou, syrovou zpěvnost a manýru. Kultura je tam méně akademická než u nás a Bartoli představuje nebo podporuje určitou manýru, která může být pro někoho cizí. Protože ji bravurně ovládá, tak ji používá. Myslím ale, že ji používá střídměji než v mladším věku...

BHF podporuje nejen festival Smetanova Litomyšl, ale i Litomyšl výtvarnou. Proč? Smetanova hudební Litomyšl je starobylá instituce a má můj velký respekt, protože překonala dobu transformace a proměnila se z podniku poplatného době v zajímavý festival celostátního významu se širokou nabídkou, který dokáže získat hodně sponzorských peněz, což také vyvolává můj respekt. Určitě chceme, aby se rozvíjel nejen litomyšlský festival. To místo je „svaté", jsou to Athény Čech, je důležité nejen jako město hudby, ale literatury a výtvarného umění, takže velmi podporujeme výtvarnou Litomyšl, aby lidé, kteří přijedou na koncert, mohli na něčem okem spočinouti.

BHF pomáhá i festivalu Lípa Musica, tedy platformě pro především duchovní hudbu. Opět se nabízí slůvko „proč"? Má to zvláštní důvod jako vše, co podporujeme. Lípa Musica má několik specifických charakteristik. Je to festival *duchovní* hudby, je velmi pečlivě připravován a zasahuje do regionů Českolipska, Děčínska, Liberecka nebo-li do celého prostoru severních Čech. Sice je podporujeme finančně, což ale není zas až tak významné, důležitější je, že jsme se stali odbornými rádci. Jsem rád, že festival pochopil, že není konzumní kulturní akcí, ale že je velmi specifickým kulturním ambasadorem, fenoménem severu republiky, tedy nemůže zapomenout, že je v Sudetech. To není výzva k oživování Sudet nebo historie odsunu sudetských Němců, není v tom žádné politikum, ale je třeba si připomínat, že tam žili různí lidé – Němci, Češi, Židé, že tudy vedla cesta do emigrace Českých bratří, emigrace z nacistického Německa do Čech, že Českolipsko a Liberecko je úžasně bohatý region na historii a příběhy lidí. A festival se to po svém snaží reflektovat. Do toho patří i výpravy do Žitavy, Chotěbuzi a podobně. Proto festival podporujeme. Je to senzační projekt!

Fond zavedl cenu Granátová hvězda... Správní rada Bohemian Heritage Fund udělila cenu zatím dvakrát. Vloni ji Cecilia Bartoli předala Zuzaně Růžičkové, letos Robert Wilson Soně Červené. Cena připomíná mimořádné osobnosti naší kultury, což obě dámy plně naplňují. Účastí zahraničních person chceme symbolicky propojovat naše vrcholné umění se světovým.

Inscenace 1914, zatím největší projekt, který se dotýká vašeho fondu, spjatý mimo jiné se Soňou Červenou a Robertem Wilsonem, byl v tisku přijat způsobem, jenž by se dal nazvat zastřenou šedí. Českou kritikou byl přijat prostředně, spíše negativně a neměl žádnou zahraniční kritiku. Stačilo ji vyvézt na jediné provedení do Lince a vyšly kritiky ve všech důležitých rakouských médiích a oslnivá reflexe v Süddeutsche Zei-

S Cecilií Bartoli

foto Milan Mošna

Zleva: Pavel Kysilka (předseda představenstva České spořitelny), Pavel Smutný, Soňa Červená a režisér Robert Wilson

tung. Docela mě to rozesmutnilo... Ze zasmogované Prahy jsme vyvezli inscenaci do Alp *(smích)*.

Inscenací prolíná charisma Soni Červené. Co si myslíte o této podivuhodné ženě? To je nošení dříví do lesa. Předně je to přírodní úkaz, protože není normální, aby si někdo v jejím věku pamatoval dlouhé texty, aby měl takovou kondici, kulturu projevu, je to něco zcela mimořádného. Když ji vidím, tak uvažuji, že budu také vegetarián... Soňa Červená je podobně jako Cecilia Bartoli špičková umělkyně, takže má také onu okouzlující prostotu a sportovního ducha. Převzácným kořením je dosažení světové proslulosti ve dvou tak rozdílných oborech – operní zpěv a činohra. Pro mě představuje strašně tíživou a tragickou okolnost našeho života – emigraci. Tedy kolik lidí odešlo, jací lidé odešli, co by se stalo, kdyby neodešli, jak by naše země vypadala, kdyby neodešli. Její život před nás klade vážné otázky jak v umělecké, tak lidské rovině.

Máte tolik energie, že se angažujete mimo jiné i v radě pražského Národního divadla. Proč tento krok? Co může rada ND ovlivnit, je-li pouze „radou"? Rada Národního divadla je ctihodný orgán, který prošel různými peripetiemi. Jako každý Čech mám k tomuto divadlu výjimečný vztah, takže jsem na to hrdý, nicméně bude třeba ještě domyslet její status. Podle mě by to měl být orgán, který svobodně diskutuje především s vedením divadla i šéfy souborů umělecké, tvůrčí, finanční a organizační problémy. Zatím se vše rodí, ale rada by měla mít ambici poskytovat řediteli potřebné zázemí a zároveň by pro něj měla být motorem, konfrontací, diskusní platformou. Je to důležité, protože po období, kdy prošlo divadlo skoro organizačně ekonomickou klinickou smrtí, by se mělo sebrat a jít dopředu.

Co si myslíte o změnách, které nastaly v Národním divadle? Jsou konečné? Národní divadlo velký třesk teprve čeká! Kultuře po roce 1989 nebyla věnována náležitá pozornost. Ze součásti ideologického vládnutí, kde měla kultura možná až neúměrně privilegované postavení, se kultura propadla do sekundární pozornosti státu, financí a koneckonců i velké části společnosti. Objevily se výstřední názory na osud Národního divadla, byly tu i zajímavé projekty, které k naší škodě neuspěly. Příkladem může být Alan Coblence, jenž chtěl kromě etablování mozartovské akademie v Dobříši umocnit historický odkaz Stavovského divadla a za odměnu byl odtud vyhnán, protože takové jsme tu nepotřebovali. V běhu času se sunulo divadlo nějak dál a tvrdím, že neprošlo žádnou transformací. Subvence proudily dál a instituce se nezměnila k nějaké lepší ekonomické a umělecké efektivitě. Takový stav nemohl trvat věčně. Nechci hodnotit návrhy, které se objevily, ale představa, že se Státní opera stane součástí Národního divadla, byla úplně špatná, byla odsouzena k zániku a také se nepodařila a byl to náhodný krok. Opětné institucionální rozpojení mi ale také připadá jako nesmyslné, protože vůbec nevím, jak by to fungovalo, kdo by to převzal, pokud by nevstoupila do hry tak významná entita, jako je hlavní město Praha. Jsem v tom optimista a věřím, že je to jen otázka času a politické reprezentace města, která si svoji odpovědnost uvědomí a nějakou formou do Státní opery vstoupí jako podílník nebo spolufinanciér. Dovedu si představit, že se vytvoří takové právní podmínky, přičemž pro často zmiňovaný holding vídeňského typu zde nemáme právní úpravu, že Státní opera bude buďto zcela samostatná, nebo bude mít silnou autonomii a bude fungovat na základě, nepřesně řečeno, vícezdrojového financování, a zatímco by Národní a Stavovské divadlo plnilo „národní poslání" s klasickým a mozartovským odkazem, Státní opera by mohla být semistaggionové nebo plně staggionové divadlo, jež by bylo štikou v rybníku, a Národní divadlo by mělo proti sobě konkurenta a je jedno, jestli by se jmenoval Státní opera, Metropolitní nebo Pražská. Jak je vidět v případě Pražského jara a Dvořákovy Prahy nebo Strun podzimu, hudebnímu životu zdravé soupeření prospívá a vyzývá k diskusi. Budoucnost Státní opery by měla být zcela zvláštní. Budoucnost Národního divadla je pak víceméně daná, je to otázka peněz, racionality jejich utrácení, racionalizace, zvážení neuměleckých nákladů, protože mi stále připadá, že částka přibližně 130 milionů, která jde do přímé umělecké produkce, je oproti miliardovému rozpočtu neudržitelné scifi. A požádal bych Prahu, aby se pustila do Státní opery. Tím vstoupí do hry sponzoři a vzniknou dva úplně odlišné tvary, koncepce. Odkaz Národního divadla je tak silný, že si to můžeme dovolit.

To by ale musely být přijaty nové zákony. Ano, o příspěvkových organizacích, na kterém se pracuje, a o Národním divadle.

Letos v dubnu uveřejnily Lidové noviny vaši glosu „Ekonomika Evropy: mlčení jehňátek". V podstatě to byl apel, aby byly hlasy podnikatelských elit ve veřejném prostoru více slyšet. Dal by se nějaký takový apel aplikovat na českou kulturu, na podporu umění? Asi ano. V lednu budeme pořádat zásadní mecenášskou konferenci, kde budeme mluvit i o tom, jakou má stát politiku k těmto věcem. Musí se vyjasnit role státu (možná i krajů, měst a obcí) ve špičkových kulturních projektech. Například co by měla dostat Česká filharmonie, Národní divadlo atd. A očekáváme, že se objeví nějací talentovaní mladší manažeři a producenti, kteří budou usilovat o své místo na slunci a které budeme moci zuřivě podporovat *(smích)*. ■

(Celý rozhovor na www.casopisharmonie.cz)

foto Milan Mošna

S ministrem kultury Danielem Hermanem

foto Jiří Turek